

Вищий навчальний заклад
«НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ»
Юридичний факультет
Кафедра публічного та приватного права

ЗАТВЕРДЖЕНО

Декан юридичного факультету

Наталія ВЕСЕЛОВСЬКА

РОБОЧА ПРОГРАМА

СУДОВІ ЕКСПЕРТИЗИ

(назва навчальної дисципліни)

підготовки	<u>першого (бакалаврського) рівня вищої освіти</u> (назва рівня вищої освіти)
галузі знань	<u>D «Бізнес, адміністрування та право»</u> (шифр і назва галузі знань)
спеціальності	<u>D8 «Право»</u> (код і найменування спеціальності)
освітньо-професійної програми	<u>«Право»</u> (назва освітньо-професійної програми)
тип дисципліни	<u>вибіркова навчальна дисципліна</u>

2025 рік

ПОГОДЖЕНО:

Гарант освітньої програми

Ірина КОЗАКОВА

РЕКОМЕНДОВАНО:

Кафедрою публічного та приватного права
протокол № 1
від «29» серпня 2025 року

Завідувач кафедри

Ірина КОЗАКОВА

Укладач: *Александренко Олена Віталіївна*, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри публічного та приватного права.

1. Опис навчальної дисципліни

Мова навчання: українська

Статус дисципліни: вибіркова

Передумови вивчення навчальної дисципліни: вивчення вибіркової дисципліни «Судові експертизи» доцільне після оволодіння здобувачами вищої освіти знаннями з теорії держави і права (в частині доказового права), конституційного права України, цивільного, цивільного процесуального, кримінального, кримінального процесуального, господарського та господарського процесуального права (в частині правового статусу учасників процесу, теорії доказів, призначення та проведення експертних досліджень); логіки та критичного мислення для формування умінь логічно правильно формулювати запитання експерту та виявляти суперечності у висновках; юридичної деонтології та юридичної психології для розуміння психологічних засад допиту експерта в суді та професійної етики; а також інформаційних технологій в юридичній діяльності (щодо роботи з комп'ютерно-технічними системами та цифровими реєстрами).

Предмет вивчення навчальної дисципліни «Судові експертизи» є закономірності призначення, організації та проведення судових експертиз у кримінальному, цивільному, господарському та адміністративному судочинстві; правовий статус судового експерта та система судово-експертних установ України; науково-методичні засади традиційних криміналістичних, почеркознавчих, лінгвістичних, медичних, економічних та інженерно-технічних експертиз; а також процесуальний порядок оцінки висновку експерта як джерела доказів, тактика допиту експерта у суді та методи рецензування експертних досліджень в умовах цифровізації та європейських стандартів забезпечення якості.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни. На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 годин (5 кредитів ECTS).

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Судові експертизи» є формування у майбутніх юристів системи знань про теоретичні, правові та організаційні засади судово-експертної діяльності, а також оволодіння практичними навичками щодо правильного вибору виду експертизи, кваліфікованого формулювання питань експерту та критичної оцінки результатів експертного дослідження як джерела доказів у справі.

Основним завданням навчальної дисципліни «Судові експертизи» є ознайомлення здобувачів із загальною теорією судової експертизи, класифікацією її видів та структурою експертних установ; аналізування процесуального порядку призначення експертиз на різних стадіях судочинства та правових вимог до зразків для порівняльного дослідження; дослідження сучасних можливостей ідентифікації особи та об'єктів за допомогою дактилоскопії, балістики, ДНК-аналізу, цифрової криміналістики та лінгвістичних методів; вивчення критеріїв оцінки висновку експерта судом і сторонами процесу, а також причин виникнення експертних помилок; а також відпрацювання практичних навичок логічно й технічно правильного формування питань експерту, підготовки матеріалів для дослідження, розробки тактики допиту експерта в судовому засіданні та аналізу висновків на предмет їхньої допустимості.

3. Компетентності та заплановані результати навчання

Дисципліна «Судові експертизи» забезпечує набуття здобувачами освіти наступних компетентностей і програмних результатів:

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК01	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
ЗК02	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
ЗК03	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
ЗК06	Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.
ЗК07	Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
ЗК08	Здатність бути критичним і самокритичним.
ЗК09	Здатність працювати в команді.
ЗК13	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
ЗК16	Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь яких інших проявів недоброчесності.

Спеціальні (фахові) компетентності (СК):

СК07	Здатність застосовувати норми та інститути права, щонайменше з таких галузей, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, трудове право, кримінальне і кримінальне процесуальне право.
СК09	Здатність використовувати бази даних органів юстиції та інформаційні технології необхідні під час здійснення юридичної діяльності.
СК10	Здатність використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин.
СК11	Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти.
СК12	Здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції.
СК13	Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ.
СК14	Здатність до консультування з правових питань, зокрема, можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів, відповідно до вимог професійної етики, належного дотримання норм щодо нерозголошення персональних даних та конфіденційної інформації.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН03	Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.
ПРН07	Складати та узгоджувати план власного прикладного дослідження і самостійно збирати матеріали за визначеними джерелами.
ПРН10	Вільно спілкуватись державною та іноземною мовами як усно, так і письмово, із застосуванням правничої термінології.
ПРН17	Працювати в команді, забезпечуючи виконання завдань команди.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Обсяг у годинах											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	сем.	пз	лаб.	с. р		л	сем.	пз	лаб.	с. р
Тема 1. Загальна теорія судової експертизи та експертологія	14	2	4			8	17	1	2			14
Тема 2. Правові та організаційні засади призначення експертиз	16	2	4			10	17	1	2			14
Тема 3. Традиційні криміналістичні експертизи	20	4	6			10	19	1	2			16
Тема 4. Криміналістичне дослідження письма та мовлення	20	4	6			10	19	1	2			16
Тема 5. Судово-медична та психіатрична експертизи	20	4	6			10	19	1	2			16
Тема 6. Економічні та товарознавчі експертизи	20	4	6			10	19	1	2			16
Тема 7. Інженерно-технічні та ІТ-експертизи	20	4	6			10	20	2	2			16
Тема 8. Висновок експерта як доказ та його оцінка	20	4	6			10	20	2	2			16
Усього годин	150	28	44	0	0	78	150	10	16	0	0	124

5. Зміст програми навчальної дисципліни

Тема 1. Загальна теорія судової експертизи та експертологія

Сутність, предмет, об'єкт та завдання судової експертизи в сучасних умовах. Система судово-експертних установ України та їх правове регулювання. Правовий статус судового експерта. Класифікація судових експертиз. Поняття експертної помилки.

Тема 2. Правові та організаційні засади призначення експертиз

Процесуальний порядок призначення експертизи у кримінальному, цивільному та господарському процесах. Підготовка матеріалів для проведення експертизи: правові вимоги до зразків для порівняльного дослідження. Формулювання питань експерту: логічні, правові та технічні аспекти. Види експертиз за обсягом та послідовністю. Особливості призначення експертиз за клопотанням сторони захисту.

Тема 3. Традиційні криміналістичні експертизи

Дактилоскопічна експертиза: сучасні можливості ідентифікації особи. Трасологічна експертиза: дослідження слідів знарядь зламу, транспортних засобів та ніг людини. Судова балістика: експертиза вогнепальної зброї, боєприпасів та слідів їх застосування. Дослідження холодної зброї: критерії класифікації та правові наслідки висновку. Техніко-криміналістична експертиза документів: виявлення підробок та змін у реквізитах.

Тема 4. Криміналістичне дослідження письма та мовлення

Судово-почеркознавча експертиза: ідентифікація виконавця рукописного тексту та підпису. Фактори, що впливають на зміну почерку: природні, штучні та хворобливі. Судово-авторознавча експертиза: встановлення автора анонімних або спірних текстів. Лінгвістична експертиза у справах про захист честі, гідності та ділової репутації. Особливості підготовки порівняльних матеріалів.

Тема 5. Судово-медична та психіатрична експертизи

Правові підстави та порядок проведення судово-медичної експертизи живих осіб та трупів. Експертиза речових доказів біологічного походження: роль ДНК-аналізу в сучасному доказуванні. Судово-психіатрична експертиза: встановлення осудності та процесуальної дієздатності. Судово-психологічна експертиза. Комплексна психолого-психіатрична експертиза у справах щодо неповнолітніх.

Тема 6. Економічні та товарознавчі експертизи

Судово-бухгалтерська експертиза. Фінансово-економічна експертиза. Судова товарознавча експертиза: оцінка якості, вартості та походження товарів. Судово-автотоварознавча експертиза: визначення матеріальних збитків, завданих власнику транспортного засобу. Особливості оцінки висновку економічних експертиз у господарських спорах.

Тема 7. Інженерно-технічні та ІТ-експертизи

Судово-технічна експертиза причин та обставин ДТП (автотехнічна). Пожежно-технічна та вибухотехнічна експертизи. Судово-будівельна експертиза. Комп'ютерно-технічна експертиза (цифрова криміналістика). Експертиза об'єктів інтелектуальної власності.

Тема 8. Висновок експерта як доказ та його оцінка

Структура та зміст висновку експерта. Форми висновків, значення висновку про неможливість вирішення питання. Оцінка висновку експерта судом та сторонами процесу. Допит експерта в суді: правові підстави, порядок та тактика. Рецензування висновків судових експертів як метод контролю якості дослідження.

6. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах	
		Денна форма	Заочна форма
1	Тема 1. Загальна теорія судової експертизи та експертологія	2	1
2	Тема 2. Правові та організаційні засади призначення експертиз	2	1
3	Тема 3. Традиційні криміналістичні експертизи	4	1
4	Тема 4. Криміналістичне дослідження письма та мовлення	4	1
5	Тема 5. Судово-медична та психіатрична експертизи	4	1
6	Тема 6. Економічні та товарознавчі експертизи	4	1
7	Тема 7. Інженерно-технічні та ІТ-експертизи	4	2
8	Тема 8. Висновок експерта як доказ та його оцінка	4	2
Усього годин		28	10

7. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах	
		Денна форма	Заочна форма
1	Тема 1. Загальна теорія судової експертизи та експертологія	4	2
2	Тема 2. Правові та організаційні засади призначення експертиз	4	2
3	Тема 3. Традиційні криміналістичні експертизи	6	2
4	Тема 4. Криміналістичне дослідження письма та мовлення	6	2
5	Тема 5. Судово-медична та психіатрична експертизи	6	2
6	Тема 6. Економічні та товарознавчі експертизи	6	2
7	Тема 7. Інженерно-технічні та ІТ-експертизи	6	2
8	Тема 8. Висновок експерта як доказ та його оцінка	6	2
Усього годин		44	16

8. План семінарських занять

Тема 1. Загальна теорія судової експертизи та експертологія

Мета: системне засвоєння знань про сутність, предмет, об'єкт та завдання судової експертизи, правове регулювання експертних установ, класифікацію досліджень та природу експертних помилок.

Питання для обговорення:

1. Що становить сутність, предмет, об'єкт та завдання судової експертизи в сучасних умовах судочинства?
2. Як побудована система судово-експертних установ України та якими нормативно-правовими актами регулюється їхня діяльність?
3. Які права, обов'язки, процесуальна самостійність та межі відповідальності визначають правовий статус судового експерта?
4. За якими науковими, процесуальними та технічними критеріями здійснюється класифікація судових експертиз?
5. Що становить поняття експертної помилки, які причини її виникнення та класифікація?
6. Як міжнародні стандарти сертифікації впроваджуються у практику судово-експертних установ європейських країн для забезпечення якості досліджень?

Практичні завдання:

Задача 1. Адвокат під час ознайомлення з матеріалами кримінального провадження виявив, що експертизу зброї провів співробітник науково-дослідного інституту, який не внесений до Реєстру атестованих судових експертів, хоча має вищу профільну освіту. Визначте правові наслідки такої дії та оцініть легітимність статусу особи як судового експерта.

Задача 2. У цивільній справі про заливку квартири експерт установи Міністерства юстиції залучив до проведення розрахунків стороннього інженера-кошторисника без погодження із судом. Оцініть дії експерта крізь призму його процесуальної самостійності та меж відповідальності, визначених законом.

Тема 2. Правові та організаційні засади призначення експертиз

Мета: ґрунтовне вивчення процесуальних алгоритмів призначення експертиз, вимог до відбору порівняльних зразків, правил формулювання запитань та особливостей залучення експертів захистом.

Питання для обговорення:

1. Які особливості та відмінності має процесуальний порядок призначення експертизи у кримінальному, цивільному та господарському процесах?
2. Які правові та методичні вимоги висуваються до збирання, фіксації та пакування зразків для порівняльного дослідження?
3. Як здійснюється формування питань експерту: логічні, правові, мовні та технічні аспекти недопустимості виходу за межі компетенції?
4. За якими ознаками диференціюються види експертиз за обсягом (первинна, додаткова) та послідовністю (комісійна, комплексна)?
5. Які процесуальні особливості та гарантії регламентують самостійне призначення або залучення експертиз за клопотанням сторони захисту в кримінальному провадженні?

Практичні завдання:

Задача 1. У господарській справі про стягнення збитків сторона позивача поставила експерту питання: «Чи містяться в діях директора відповідача ознаки умисного завдання збитків та шахрайства?». Проаналізуйте логічні та правові помилки у формулюванні питання з позицій меж компетенції судового експерта.

Задача 2. Слідчий призначив додаткову експертизу комп'ютерної техніки іншому експерту, не надавши йому первинного висновку та матеріалів першого дослідження. Сторона захисту заявила клопотання про визнання постанови незаконною. Який процесуальний порядок призначення додаткових та повторних експертиз діє в Україні?

Тема 3. Традиційні криміналістичні експертизи

Мета: комплексне опанування наукових засад та сучасних можливостей дактилоскопії, трасології, судової балістики, експертизи холодної зброї та технічного дослідження документів.

Питання для обговорення:

1. Які сучасні можливості ідентифікації особи за папілярними узорами забезпечує судова дактилоскопічна експертиза?
2. Які об'єкти, завдання та методичні засади дослідження слідів знарядь зламу та транспортних засобів охоплює трасологічна експертиза?
3. Які питання вирішує судова балістика під час експертизи вогнепальної зброї, боєприпасів та слідів їх безпосереднього застосування?
4. За якими критеріями та методиками здійснюється дослідження холодної зброї та які правові наслідки має висновок про належність предмета до неї?
5. Які завдання вирішує техніко-криміналістична експертиза документів щодо виявлення підробок, підчисток та змін у реквізитах і бланках?
6. Як автоматизовані системи ідентифікації вогнепальної зброї (типу IBIS), що використовуються в країнах Інтерполу, підвищують точність балістичних експертиз?

Практичні завдання:

Задача 1. На дослідження експерту-балісту надійшов саморобний пристрій для відстрілу патронів. У висновку експерт зазначив, що об'єкт є «вогнепальною зброєю», проте не провів експериментального відстрілу для визначення кінетичної енергії снаряда. Обґрунтуйте, які методичні критерії класифікації зброї було порушено та як це впливає на повноту дослідження.

Задача 2. У справі про визнання договору недійсним позивач стверджує, що друкований текст угоди було додруковано на аркуші пізніше, ніж на ньому з'явився підпис. Які можливості має сучасна техніко-криміналістична експертиза документів щодо визначення абсолютної та відносної давності штрихів і послідовності нанесення реквізитів?

Тема 4. Криміналістичне дослідження письма та мовлення

Мета: детальний аналіз наукових засад судово-почеркознавчої, авторознавчої та лінгвістичної експертиз, факторів викривлення почерку та правил підготовки порівняльних матеріалів.

Питання для обговорення:

1. Як здійснюється ідентифікація виконавця рукописного тексту та підпису в межах судово-почеркознавчої експертизи?
2. Які природні, штучні (навмисні) та хворобливі фактори викличуть стійку чи тимчасову зміну ознак почерку особи?
3. Які наукові критерії покладено в основу судово-авторознавчої експертизи під час встановлення автора анонімних або спірних текстів?
4. Які завдання вирішує судова лінгвістична експертиза у справах про дифамацію, захист честі, гідності та ділової репутації?
5. Які правила та процесуальні особливості регламентують збирання й підготовку вільних, умовно-вільних та експериментальних порівняльних матеріалів письма?

Практичні завдання:

Задача 1. Слідчий відібрав експериментальні зразки почерку у підозрюваного в кабінеті, змусивши його писати лівою рукою стоячи, тоді як спірний анонімний документ був виконаний правою рукою акуратним шрифтом. Оцініть якість та процесуальну правильність підготовки порівняльних матеріалів для судово-почеркознавчої експертизи.

Задача 2. У справі про захист ділової репутації комерційного банку відповідач стверджує, що його публікація у соцмережі містила виключно оціночні судження, а не фактичні твердження. Сформулюйте перелік запитань для судової лінгвістичної експертизи з метою встановлення лінгвістичних ознак дифамації.

Тема 5. Судово-медична та психіатрична експертизи

Мета: критичне переосмислення правових засад проведення судово-медичної експертизи, ролі ДНК-аналізу в доказуванні, сутності судово-психіатричної, психологічної та комплексної експертиз щодо неповнолітніх.

Питання для обговорення:

1. Які правові підстави, процесуальні регламенти та порядок проведення судово-медичної експертизи живих осіб та трупів?
2. Яку доказову роль відіграє експертиза речових доказів біологічного походження та використання ДНК-профілювання в сучасному процесі?
3. Як здійснюється судово-психіатрична експертиза для встановлення кримінальної осудності та цивільної процесуальної дієздатності особи?
4. Які межі компетенції, предмет та завдання судово-психологічної експертизи (зокрема при визначенні моральної шкоди)?
5. Які особливості та вимоги висуваються до проведення комплексної психолого-психіатричної експертизи у справах щодо неповнолітніх?
6. Як стандарти Європейської мережі інститутів криміналістичних наук регламентують процедури забезпечення валідності ДНК-аналізу для виключення забруднення зразків?

Практичні завдання:

Задача 1. Суд розглядає справу про визнання договору дарування будинку недійсним на тій підставі, що відчужувач (82 роки) на момент підписання страждав на тяжку форму деменції. Сторона позивача вимагає проведення експертизи. Визначте вид експертизи, її процесуальну форму (очна чи посмертна судова психолого-психіатрична) та сформулюйте питання.

Задача 2. Під час розслідування вбивства на одязі підозрюваного виявили мікроскопічні сухі плями бурого кольору. Слідчий виніс постанову про призначення судово-медичної експертизи речових доказів. Складіть перелік питань експерту-імунологу щодо встановлення наявності, виду, групи, статі та ДНК-профілю біологічного походження слідів.

Тема 6. Економічні та товарознавчі експертизи

Мета: наукове дослідження сутності судово-бухгалтерської, фінансово-економічної, товарознавчої та автотоварознавчої експертиз, правил оцінки їх висновків у господарських судах.

Питання для обговорення:

1. Які завдання, об'єкти та межі компетенції визначають судово-бухгалтерську експертизу під час дослідження касових та облікових операцій?
2. Що досліджує фінансово-економічна експертиза (визначення фінансового стану, кредитів, сплати податків, нарахування дивідендів)?
3. Які питання вирішує судова товарознавча експертиза щодо оцінки якості, визначення вартості та автентичності походження товарів?
4. Як здійснюється судово-автотоварознавча експертиза для точного визначення матеріальних збитків, завданих власнику колісного транспортного засобу?
5. Які специфічні особливості та критерії має оцінка висновків економічних експертиз у складних господарських та податкових спорах?

Практичні завдання:

Задача 1. Внаслідок ДТП застрахований автомобіль отримав значні пошкодження кузова. Страхова компанія надала оцінку збитків, виконану її штатним аварійним комісаром. Власник авто не погодився із сумою та звернувся до суду. Визначте, який вид судової експертизи необхідно призначити для встановлення реального розміру матеріального збитку та вартості відновлювального ремонту.

Задача 2. Податкова інспекція під час перевірки підприємства нарахувала штрафні санкції, посиляючись на фіктивність безтоварних операцій із контрагентом. Підприємство оскаржило рішення до суду та заявило клопотання про проведення експертизи. Сформулюйте питання для судової фінансово-економічної та бухгалтерської експертизи щодо підтвердження балансової відповідності операцій.

Тема 7. Інженерно-технічні та ІТ-експертизи

Мета: теоретичне осмислення інженерно-технічних досліджень (автотехнічної, пожежної, будівельної), сутності цифрової криміналістики та експертизи об'єктів інтелектуальної власності.

Питання для обговорення:

1. Що становить предмет судово-технічної експертизи причин та обставин ДТП (автотехнічної) та які її можливості у визначенні гальмівного шляху?
2. Які завдання вирішують пожежно-технічна та вибухотехнічна експертизи під час встановлення осередку, шляхів поширення та причин загоряння чи вибуху?
3. Які об'єкти досліджує судово-будівельна експертиза (відповідність ДБН, оцінка вартості будівництва, розподіл нерухомості)?
4. Що становить комп'ютерно-технічна експертиза (цифрова криміналістика) в частині дослідження носіїв інформації, відновлення видалених файлів та логів?
5. Як побудовано судово-експертне дослідження об'єктів інтелектуальної власності (патентів, торговельних марок, промислових зразків)?
6. Як європейські методичні посібники з цифрової криміналістики регламентують правила фіксації цифрових доказів?

Практичні завдання:

Задача 1. На будівельному майданчику житлового комплексу відбулося обрушення залізобетонного перекриття, що призвело до травмування робітників. Забудовник стверджує, що причиною був форс-мажор (сильний вітер). Сформулюйте завдання та перелік питань для судової будівельно-технічної та інженерної експертизи з охорони праці.

Задача 2. У кримінальному провадженні про кібершахрайство слідчий вилучив смартфон підозрюваного. Існує ризик, що дані на пристрої можуть бути дистанційно знищені через мережу. Які першочергові правові та технічні вимоги висуваються до пакування, транспортування та призначення комп'ютерно-технічної експертизи (цифрової криміналістики) цього об'єкта?

Тема 8. Висновок експерта як доказ та його оцінка

Мета: аксіологічне розуміння структури висновку експерта, критеріїв його оцінки судом на предмет допустимості, тактики допиту експерта в залі засідань та правової природи рецензування.

Питання для обговорення:

1. Яка обов'язкова процесуальна структура (вступна, дослідна частини, висновки) та зміст висновку судового експерта?
2. Які існують форми висновків (категоричні, ймовірні) та яке доказове значення має висновок про неможливість вирішення питання?
3. За якими внутрішніми критеріями здійснюється оцінка висновку експерта судом та сторонами процесу (належність, допустимість, повнота)?
4. Які правові підстави, процесуальний порядок та тактичні прийоми застосовуються під час допиту експерта в судовому засіданні?
5. Що становить правова природа рецензування висновків судових експертів та як воно використовується сторонами як метод контролю якості й спростування доказів?

Практичні завдання:

Задача 1. Суд отримав висновок почеркознавчої експертизи, у якому експерт зазначив: «Підпис на договорі, ймовірно, виконаний директором Б.». Захист заявив клопотання про виключення цього висновку з числа доказів як недопустимого. Яку юридичну силу та доказове значення мають ймовірні висновки судового експерта в процесі?

Задача 2. Адвокат сторони відповідача надав суду рецензію на висновок експерта позивача, виконану іншим сертифікованим експертом, у якій зазначено про грубі порушення методики дослідження. Позивач заперечував проти долучення рецензії, посилаючись на те, що КПК/ЦПК України не містять такого процесуального джерела доказів як «рецензія». Вирішіть процесуальний спір.

9. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах	
		Денна форма	Заочна форма
1	Не передбачено навчальним планом	-	-
Усього годин			

10. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах	
		Денна форма	Заочна форма
1	Не передбачено навчальним планом	-	-
Усього годин			

11. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах	
		Денна форма	Заочна форма
1	Тема 1. Загальна теорія судової експертизи та експертологія	8	14
2	Тема 2. Правові та організаційні засади призначення експертиз	10	14
3	Тема 3. Традиційні криміналістичні експертизи	10	16
4	Тема 4. Криміналістичне дослідження письма та мовлення	10	16
5	Тема 5. Судово-медична та психіатрична експертизи	10	16
6	Тема 6. Економічні та товарознавчі експертизи	10	16
7	Тема 7. Інженерно-технічні та ІТ-експертизи	10	16
8	Тема 8. Висновок експерта як доказ та його оцінка	10	16
Усього годин		78	124

12. Завдання для самостійної роботи

Самостійна робота – форма організації освітнього процесу, за якої здобувач вищої освіти опановує навчальну дисципліну в час, вільний від навчальних занять, під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі. Пріоритетним завданням позааудиторного вивчення дисципліни «Судові експертизи» є поглиблене опанування науково-теоретичного базису судово-експертної діяльності, процесуальних регламентів підготовки та призначення різноманітних видів експертиз у кримінальному, цивільному та господарському процесах. Особлива увага приділяється формуванню умінь логічно й технічно правильно формулювати запитання до експерта, відбирати порівняльні зразки, критично аналізувати структуру та зміст висновку експерта на предмет його допустимості й належності, виявляти логічні та методичні експертні помилки, а також неухильно дотримуватися засад академічної доброчесності.

Самостійна робота здійснюється у формі: виконання домашніх завдань; підготовки аналітичних доповідей, есе та рефератів з обов'язковою перевіркою оригінальності тексту; опрацювання норм процесуальних кодексів України, Закону України «Про судову експертизу», інструкцій та методик Міністерства юстиції України та міжнародних стандартів. Додатково передбачається опрацювання лекційного матеріалу через пошук профільної наукової літератури у цифрових реєстрах атестованих експертів, електронних бібліотечних фондах та наукових періодичних виданнях. Практичний складник орієнтований на самостійне розв'язання судово-експертних задач, складання проєктів клопотань про призначення експертиз, алгоритмів перевірки штрихів документів, ДНК-профілів та підготовку тактичних планів допиту експерта в судовому засіданні.

Всі завдання самостійної роботи поділяються на обов'язкові та вибіркові. До обов'язкових належать завдання, які студенти мають виконувати обов'язково впродовж вивчення дисципліни. Вибіркові включають альтернативні завдання, серед яких здобувач на власний розсуд обирає конкретні завдання з тим, щоб набрати необхідну кількість балів.

Нижче подано варіанти завдань для самостійної роботи здобувачів денної форми навчання, що відповідають змісту окремих тем дисципліни та поглиблюють опрацювання навчального матеріалу. Необхідно виконати один з таких варіантів:

Варіант 1.

Здійсніть системний юридичний аналіз Закону України «Про судову експертизу» з метою виділення прав, обов'язків та меж процесуальної самостійності експерта.

Варіант 2.

Підготуйте реферат про гносеологічні, технічні та процесуальні причини виникнення експертних помилок, а також шляхи їх запобігання.

Варіант 3.

Обґрунтуйте в аналітичному огляді відмінності у процедурах відбору вільних, умовно-вільних та експериментальних зразків для судово-почеркознавчої експертизи.

Варіант 4.

Складіть тактичний план та перелік процесуальних запитань для допиту судового експерта в судовому засіданні у разі наявності ймовірного висновку.

Варіант 5.

Проаналізуйте судову практику щодо використання ДНК-профілювання та експертизи речових доказів біологічного походження як інструментів доказування.

Варіант 6.

Напишіть наукову доповідь про сучасні можливості техніко-криміналістичної експертизи документів щодо встановлення абсолютної давності реквізитів.

Варіант 7.

Сформулюйте процесуальні критерії, за якими суд здійснює оцінку висновку експерта на предмет його належності, допустимості та повноти у господарському спорі.

Варіант 8.

Розгляньте вимоги міжнародних стандартів ISO/IEC 17025 та інструкцій ENFSI щодо забезпечення якості судово-експертних досліджень у країнах Європейського Союзу.

Варіант 9.

Висвітліть у формі есе особливості призначення та проведення комплексної судово-психіатричної та психологічної експертизи у справах щодо неповнолітніх.

Варіант 10.

Оформіть проєкт клопотання про призначення судово-автотехнічної експертизи обставин ДТП з логічно правильним формулюванням технічних питань.

Варіанти контрольної роботи (для заочної форми здобуття освіти)

Нижче подано варіанти завдань для контрольної роботи, що відповідають змісту окремих тем дисципліни та поглиблюють опрацювання навчального матеріалу. Необхідно обрати варіант та виконати наведені завдання. Вимоги до контрольної роботи: 8–12 сторінок тексту (*шрифт Times New Roman, 14 pt, міжрядковий інтервал – 1*). Слід опрацювати щонайменше 10–12 джерел. Використання сучасних наукових праць є обов'язковим. Дотримання принципів академічної доброчесності – засадничий принцип навчання. Здійснюйте коректне цитування використаних джерел. Заборонено плагіат: текст має бути оригінальним, з власним аналітичним та методологічним осмисленням. Максимальна кількість балів за виконану контрольну роботу – 50 балів.

Варіант 1.

1. Розкрийте предмет, об'єкт, завдання та загальну класифікацію судових експертиз в сучасних умовах судочинства.
2. Охарактеризуйте структуру судово-експертних установ України та нормативно-правове регулювання їхньої діяльності.

Варіант 2.

1. Проаналізуйте особливості призначення та проведення судових експертиз за клопотанням сторони захисту в кримінальному процесі.
2. Висвітліть правові та логічні вимоги до формулювання питань експерту та недопустимість виходу за межі його компетенції.

Варіант 3.

1. Дослідіть сучасні криміналістичні можливості дактилоскопічної експертизи щодо повної ідентифікації особи.
2. Окресліть завдання та об'єкти трасологічної експертизи при дослідженні слідів знарядь зламу та транспортних засобів.

Варіант 4.

1. З'ясуйте критерії класифікації холодної зброї та матеріально-правові наслідки висновку експерта про належність предмета до неї.
2. Опишіть методи виявлення підробок та змін у реквізитах документів під час техніко-криміналістичної експертизи.

Варіант 5.

1. Обґрунтуйте наукові засади судово-почеркознавчої експертизи та фактори (природні, штучні), що викликають зміну почерку індивіда.
2. Порівняйте предмет, завдання та можливості судово-авторознавчої експертизи із судовою лінгвістичною експертизою.

Варіант 6.

1. Визначте правові підстави, процесуальні регламенти та загальний порядок проведення судово-медичної експертизи живих осіб.
2. Проілюструйте значення ДНК-аналізу та експертизи речових доказів біологічного походження в сучасному кримінальному доказуванні.

Варіант 7.

1. Аргументуйте умови та критерії проведення судово-психіатричної експертизи для встановлення осудності та процесуальної дієздатності.
2. Поясніть предмет, завдання та межі наукової компетенції судово-психологічної експертизи при визначенні розміру моральної шкоди.

Варіант 8.

1. Обговоріть особливості призначення та оцінки висновків судово-бухгалтерської та фінансово-економічної експертиз у господарських спорах.
2. Критикуйте методику визначення матеріальних збитків власникам транспортних засобів під час судово-автотоварознавчої експертизи.

Варіант 9.

1. Сформулюйте завдання автотехнічної, пожежно-технічної та будівельно-технічної експертизи при встановленні причин та обставин подій.
2. Деталізуйте можливості комп'ютерно-технічної експертизи (цифрової криміналістики) щодо відновлення видалених даних та хеш-функцій.

Варіант 10.

1. Оцініть процесуальну структуру висновку судового експерта та доказове значення категоричних, ймовірних або негативних висновків.
2. Класифікуйте правові підстави, порядок проведення допиту експерта в суді та місце рецензування висновків у системі контролю якості.

13. Неформальна освіта (онлайн-курси та платформи)

У межах самостійної роботи здобувачам рекомендується проходження онлайн-курсів на міжнародних освітніх платформах з метою розширення професійних компетентностей та академічної доброчесності.

Рекомендовані платформи:

- Coursera (Digital Forensics Essentials: <https://www.coursera.org/learn/digital-forensics-essentials>; Forensic Science: DNA Analysis: <https://www.coursera.org/learn/forensic-science-dna-analysis>);
- Alison (Forensic Microbiomes: Solving Crimes with Microbial Evidence: <https://alison.com/course/forensic-microbiomes-solving-crimes-with-microbial-evidence>; The Basics of Forensic Biology and Chemistry: <https://alison.com/course/the-basics-of-forensic-biology-and-chemistry>; Basic Theory and Concepts of Forensic Psychology: <https://alison.com/course/basic-theory-and-concepts-of-forensic-psychology>);
- edX (Forensic Science: DNA Analysis: <https://www.edx.org/learn/dna/university-of-cambridge-forensic-science-dna-analysis>; Digital Forensics Essentials: <https://www.edx.org/learn/digital-forensics/ec-council-digital-forensics-essentials-dfe>).

Опрацювання зазначених онлайн-курсів не є обов'язковим і здійснюється за власною ініціативою здобувача як форма неформальної освіти. Так само не є обов'язковими саме ці курси та можуть бути пройдені інші тематичні курси, тренінги тощо.

14. Питання для підготовки до підсумкового контролю (диференційований залік)

1. Що є предметом судової експертизи?
2. Які об'єкти досліджує судова експертологія?
3. Які установи складають систему судово-експертних установ України?
4. Які процесуальні права та обов'язки має судовий експерт?
5. За якими критеріями класифікуються судові експертизи?
6. Що таке «експертна помилка» та які причини її виникнення?
7. Який процесуальний порядок призначення експертизи в кримінальному процесі?
8. Які особливості призначення експертизи в цивільному та господарському процесах?
9. Як класифікуються зразки для порівняльного дослідження?
10. Які логічні вимоги висуваються до формулювання запитань експерту?
11. Чому експерт не має права відповідати на питання правового характеру?
12. Чим первинна експертиза відрізняється від додаткової та повторної?
13. У яких випадках призначається комісійна та комплексна експертизи?
14. Які особливості залучення експерта за клопотанням сторони захисту?
15. Що досліджує судова дактилоскопічна експертиза?
16. Які об'єкти є предметом трасологічного експертного дослідження?
17. Які питання вирішує судова балістична експертиза?
18. За якими критеріями предмет відносять до категорії холодної зброї?
19. Що вивчає техніко-криміналістична експертиза документів?
20. Як експертиза встановлює послідовність нанесення штрихів та реквізитів?

21. Що є предметом судово-почеркознавчої експертизи?
22. Які фактори викликають тимчасову чи стійку зміну почерку особи?
23. Що досліджує судово-авторознавча експертиза?
24. Які завдання вирішує лінгвістична експертиза у справах про дифамацію?
25. Які правила встановлено для відбору експериментальних зразків почерку?
26. Які правові підстави проведення судово-медичної експертизи?
27. Яку роль відіграє ДНК-профілювання при дослідженні біологічних слідів?
28. Що є предметом судово-психіатричної експертизи?
29. Як експертиза встановлює стан осудності та процесуальної дієздатності?
30. Які завдання покладено на судово-психологічну експертизу при оцінці моральної шкоди?
31. Що досліджує судово-бухгалтерська експертиза?
32. Які об'єкти охоплює фінансово-економічна експертиза?
33. Що є предметом судової товарознавчої експертизи?
34. Які завдання вирішує судово-автотоварознавча експертиза після ДТП?
35. Що досліджує судова автотехнічна експертиза?
36. Які питання вирішує комп'ютерно-технічна експертиза (цифрова криміналістика)?
37. З яких обов'язкових трьох частин складається структура висновку експерта?
38. Яке доказове значення мають ймовірні висновки судового експерта?
39. За якими критеріями суд здійснює оцінку висновку експерта як доказу?
40. Що таке рецензування висновку експерта та яка його правова природа?

15. Методи навчання

Методи навчання на лекціях: словесні (лекція, пояснення); пояснювально-демонстраційні (презентації, ілюстрації, демонстрації); метод проблемного викладання; методи візуалізації (схеми, моделі конфліктів, таблиці); інтерактивні методи; використання інформаційно-комунікаційних технологій (мультимедійні, дистанційні, веб-орієнтовані засоби навчання).

Методи навчання на семінарських заняттях: словесні (дискусія, співбесіда, дебати); пояснювально-демонстраційні; практичні (виконання практичних завдань і вправ); кейс-метод (аналіз і вирішення конфліктних ситуацій); моделювання конфліктних і професійних ситуацій; тренінгові методи; пошуковий і дослідницький методи; інтерактивні методи (робота в групах, полеміка, обговорення); використання інформаційно-комунікаційних технологій.

16. Методи оцінювання

У процесі вивчення дисципліни «Судові експертизи» використовуються такі методи оцінювання:

для поточного контролю: у вигляді усного та письмового опитування, фронтального опитування, тестування, написання есе (рефератів), вирішення кросвордів, контрольна робота (для заочної форми здобуття освіти); самостійна робота, неформальна освіта (онлайн-курси та платформи) тощо.

для підсумкового контролю: проведення підсумкового контролю (усна та/або письмова відповідь, тестування тощо).

17. Засоби діагностики результатів навчання

Робоча програма передбачає застосування засобів діагностики результатів навчання за формами контролю знань:

- *поточний контроль* може передбачати застосування широкого спектру форм та методів оцінювання знань, що проводиться за кожною темою.
- *підсумковий контроль* передбачає проведення диференційованого заліку.

Завершальним етапом досягнення запланованих програмних результатів навчання з навчальної дисципліни «Судові експертизи» є підсумковий контроль – диференційований залік.

18. Критерії та порядок оцінювання результатів навчання

Для оцінювання знань здобувачів вищої освіти застосовуються контрольні заходи у формі поточного та підсумкового контролю знань відповідно до Положення про оцінювання знань здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль

Види навчальної діяльності здобувачів вищої освіти обираються та оцінюються викладачем за рекомендованою шкалою в залежності від особливостей навчальної дисципліни. Оцінювання окремих видів навчальної діяльності здобувача вищої освіти для дисципліни «Судові експертизи» відбувається за такими рекомендованими балами:

Види навчальної діяльності здобувачів вищої освіти	Кількість балів (від – до)
Аудиторна робота	
Відповідь на практичному, семінарському, лабораторному занятті	1-5
Вирішення ситуаційних завдань, розв'язання задач тощо	1-5
Тестування	1-5
Ділова гра, практичний кейс тощо	1-10
Інші види аудиторної роботи*	
Самостійна робота	
Реферат, есе тощо	1-10
Інші види навчальної діяльності здобувачів вищої освіти (участь у публічних заходах (конференція, олімпіада тощо); написання наукової статті, участь у конкурсах студентських робіт тощо)	1-10
Інші види самостійної роботи*	
Контрольна робота (для заочної форми здобуття освіти)	1-50

*види навчальної діяльності здобувачів освіти обираються та оцінюються викладачем за рекомендованою шкалою в залежності від особливостей навчальної дисципліни.

Для визначення ступеня засвоєння навчального матеріалу та поточного оцінювання знань здобувачів вищої освіти застосовуються критерії відповідно до Положення про оцінювання знань здобувачів вищої освіти ([https://nam.kyiv.ua/files/pdf/polozhennia-pro-otsiniuvannia-znan-zdobuvachiv-\(red-2021\).pdf](https://nam.kyiv.ua/files/pdf/polozhennia-pro-otsiniuvannia-znan-zdobuvachiv-(red-2021).pdf)).

Порядок зарахування результатів неформальної освіти

Результати проходження онлайн-курсів можуть бути зараховані як складова самостійної роботи за заявою здобувача в порядку, визначеному Положенням про порядок визнання результатів навчання набутих у неформальній/інформальній освіті (<https://nam.kyiv.ua/files/pdf/polozhennia-pro-neformalnu-ta-informalnu-osvitu.pdf>).

Максимальна кількість балів – до **10 балів** у межах самостійної роботи.

Підсумковий контроль

Максимальна кількість балів за диференційований залік з початкової дисципліни «Судові експертизи» складає **40 балів**.

Для визначення ступеня засвоєння навчальної дисципліни та контрольного оцінювання знань здобувачів вищої освіти за підсумковим контролем застосовуються критерії відповідно до Положення про оцінювання знань здобувачів вищої освіти.

Підсумкова оцінка переводиться у національну систему оцінювання і шкалу ECTS згідно з таблицею:

Порядок переведення оцінок у систему ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	ОЦІНКА ECTS	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		для екзамену курсової роботи (проекту), практики	для заліку (диференційованого заліку)

90-100	A	Відмінно	зараховано
82-89	B	Добре	
75-81	C		
64-74	D	Задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

19. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Для денної форми здобуття освіти

Поточний контроль та самостійна робота – 60									Підсумковий контроль	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	Самостійна робота		
6 балів	7 балів	7 балів	6 балів	6 балів	6 балів	6 балів	6 балів	10 балів	40 балів	100 балів

Для заочної форми здобуття освіти

Поточний контроль та самостійна робота – 60		Підсумковий контроль	Сума
Контрольна робота	Самостійна робота		
50 балів	10 балів	40 балів	100 балів

20. Методичне забезпечення

Методичне забезпечення дисципліни «Судові експертизи» узагальнено в комплексі навчально-методичного забезпечення, який включає:

- силабус;
- робочу програму навчальної дисципліни;
- варіанти завдань для самостійної роботи здобувачів;
- варіанти завдань для підсумкового контролю;
- інші матеріали.

21. Рекомендована література

1. Александренко О.В. Проблемні питання використання криміналістичного аналізу під час розслідування злочинів. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2022. Вип. 2(27). С. 76-88. <https://doi.org/10.32353/khrife.2.2022.06>

2. Александренко О.В. Проблемні питання та основні напрями оптимізації діяльності з розслідування нерозкритих злочинів минулих років. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2021. Вип. 1(23). С. 75-82. <https://doi.org/10.32353/khrife.1.2021.05>

3. Александренко О.В. Проблемні питання практики призначення, проведення та оцінки результатів судових експертиз при розслідуванні серійних сексуальних вбивств. *Проблемні питання судово-медичної та правової практики*: зб. матері. міжвідом. міждисцип. наук.-практ. конф. (Київ, 23 трав. 2019 р.). Київ: НМУ ім. О.О. Богомольця, 2019. С. 6-10.

4. Александренко О., Женунтій В. Особистий внесок професора В.П. Бахіна в підготовку криміналістичних наукових і науково-педагогічних кадрів. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2025. № 2(30). С. 88–96.

5. Охріменко С.С., Александренко О.В., Приходько Ю.П. Використання спеціальних знань під час огляду сховища зі зброєю та боеприпасами на деокупованій території: метод. рекомендації. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2023. 44 с. <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e355a9a3-09ba-4409-91ba-14f6460c5a83/content>

6. Інституціональне середовище судово-експертної діяльності / О.Ю. Костін, А.В. Хомутенко, В.П. Хомутенко, та ін. К.: ФОП Гуляєва В.М., 2022. 209 с. http://expertise.odessa.ua/wp-content/uploads/2025/02/Костін1_Хомутенко1_2022.pdf
7. Інноваційні методи, засоби та технології в криміналістиці та судовій експертизі : наук.-практ. посібник : електрон. наук. вид. / [Шепітько В.Ю., Авдеева Г.К., Коновалова В.О. та ін.]; за ред. В.Ю. Шепітька. Харків: Право, 2023. 116 с. https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2024/02/Посіб_Криміналістика_2023_НДІ-ВПЗ_ПВ1_compressed.pdf
8. Криміналістичне дослідження ДНК: технології та можливості: навч. посіб. / Р.Л. Степанюк, С.І. Перлін, В.В. Кікінчук та ін. 2-ге вид., перероб. та допов. Харків, 2022. 120 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/14007>
9. Латковський П.П. Судові експертизи: навч.-метод. посіб. / П.П. Латковський, А.Р. Воробчак. Чернівці; Одеса: Фенікс, 2023. 172 с. <https://dspace.onua.edu.ua/items/68261ecd-a81a-4ae7-a2f7-ec041dac2e54>
10. Судова експертологія: підруч. для підгот. здобувачів освіт. ступеня «магістр» за спец. 081 «Право» та 262 «Правоохоронна діяльність» / В.М. Тertiшник, В.В. Варава, О.В. Сачко; за заг. ред. В.М. Тertiшника. Харків: Право, 2021. 280 с. <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi78/0057993.pdf>